

number 1

ajakiri

ajakiri

Toimetuse aadress:

TARTU COLLEGE
310 Bloor St W
TORONTO, Ont.

Mr. 1 toimetanud:

Vello Salo
Tiit Telmet
Arvo Naelapea
Vello Soots
Henno Sillaste

- 1 Juuge peareenakkamine
- 2 Toimetaja veerg
- 3 Mis on natsionalism? (W. Rand)
- 5 Välis-eestluse kriis 1975-1990 (T. Parming)
- 7 "Esindusluule" Vello Salo
- 9 Rootsi ja Kanada Jaan Roos
- 10 Üheksas mü kriitiliselt
- 11 Näod/mü '75
- 17 Tööstustoodangust Eestis Elmar Järvesoo
- 18 Säde süttis Taavo Virkhaus
- 19 demokraatlik diktatuur Kalle Naelapea
- 20 Teateid (mü '75, KLENK '75)
- 22 Sigade transport (White Joe)
- 23 Nuusutamine keelatud!

Katset, aastat kümme pärast "Vaba Eesti" seismajäämist millegi samalaadsega startida, võib julgesti "julgeks pealehakkamiseks" nimetada. Ajahammas pole ju vahepeal puhkust pidanud, vaid pidevalt vähendanud võimalike kaastööliste ja lugejate niikuinii pisikest peret. Ent vajadust ühiskonnakriitilise vaidlusfoorumi järele on kogu aeg tuntud -- Rootsis, Kanadas, Ühendriikides ja mujalgi.

Sellepärast stardib käesolevaga AJA KIRI. Nimi sellest, et ta tahab olla oma *aja* kajastajaks *kirja* kujul -- aga ka sellest, et "eesti hajala" (diaspora) kaugused-kitsikused annavad tal- le tõesti kirja ilme ega luba tihedamat ilmumistki kui aeg- ajalt. Igatahes seab AK endale üheks sihiks *korrapärase* ilmu- mise, võimalikult kuus numbrit aastas.

AJA KIRJA peasihiks on tõetruult peegeldada eestluse olukorda ja päevaprobleeme nii kodumaal kui võõrsil. Neid soovib ta aru- tada võimalikult igakülgset ja põhjalikult. Teretulnud on iga- sugune kaastöö, mis mõttevahetust kuidagi edasi viib.

Olgu kohe selge sõnaga öeldud, et AK tahab olla *sõltumatu ja vaba* vaidlusfoorum kõigile, kel on midagi kaaluvat esitada, "soo, rassi ja maailmavaate" peale vaatamata. Tegelikult pole see muud kui demokraatia rakendamine ajakirja toimetamisel.

Kelle poole pöördub AJA KIRI? Kõigi poole, kes tunnevad huvi eestluse aktuaalsete probleemide vastu, elagu nad kodumaal või väljas. Kuna väikerahvaste küsimus on tänapäeva maailmas kül- laltki akuutne, tohiks eestlaste seisukorra põhjalikum vaatle- mine ka rahvusvahelisest seisukohast huvipakkuv olla.

Edasi tahab AK sidet pidada nende eesti noorte vahel, kes saa- vad olude sunnil osa võtta vaid lühema kestusega eesti üritu- sist, nagu üliõpilaspäevad, KLENK, Kultuuripäevad, Metsaülikool jne. Neist üritusist, eriti seal käsitletud aineist, kavatses AK tuua võimalikult üksikasjalikku ja korrektset informatsiooni.

Nimeliselt pöördub AJA KIRI veel organiseeritud ja organiseeri- mata eesti noorte poole, kaasa arvatud üliõpilaskonnad, kelle päevaprobleemide ja teadete jaoks teeme kindlasti ruumi.

AJA KIRJA edasine käekäik ja tema "oma näo" väljakujunemine olenevad lugejate reaktsioonist, mida ootame huviga.

Oma peasihi saavutamiseks -- eestluse olukorra tõetruu peegeldamine kodumaal ja võõrsil -- vajab AK kõigepealt vabatahtlike kaastöölisi mitmelt mandrilt. Pealehakkamise julgus seisab just selles punktis, mis on AK-le elu ja surma küsimus.

Kaastööliste paratamatu hajutatus praeguses olukorras tingib paar märkust toimetamise eriprobleemide kohta.

Keeleküsimus on ehk kõige keerulisem. AK ei näe küll oma kutsust eesti kirjakeele harimise alal, kuid ka keele risustamine ei paku talle erilist rõõmu. Põhiliselt kaastöö keelelise korri-geerimise vastu, ei kohku ta siiski suuremaid konarusi kohendmast. *Kaastööd võib saata ka muudes keeltes!* Niisugusel juhul teeb toimetuse tõlke ja saadab selle autorile heakskiiduks. Kui see võimalikuks ei osutu, ilmub tõlge vastava märkusega.

Ka kärpimine ei valmista toimetusele mingit naudingut. Oleks kena, kui kaastöölised kirjutaksid 60-tähelistes ridades ja püüaksid mitte ületada kahe lehekülje (à 40 rida) piiri. Kus toimetuse kääre peab tarvitama, saab seegi selgesti märgitud. Täpsustamine viiks siinkohal pikale, käesolev ja järgnevad numbrid sisaldavad loodetavasti piisavalt näiteid.

Elamiseks vajab AK ka tellijaid. Antud olukorras piisaks sajast asjahuvilisest. Neid leidub kindlasti rohkemgi, kuid probleemiks võib kujuneda kõikjal täheldatav allergia igasugu trükiteodete kui niisuguste vastu. Et asi meelest ei läheks (nagu nii paljud head kavatsused...) või lihtsalt muu kirjavahetuse hulka ära ei kaoks, palume proovinumbriks lisat vastusekaart paigutada hästi nähtavasse kohta -- kirjutuslauale, raamaturiulile või seinale! AK teine number, mis ilmub kavakohaselt märtsis, toob ülevaate lugejate reaktsioonist. Esialgu ilmub AJA KIRJA neli numbrit. Kui neljanda ilmumise ajaks (oktoober 1976) pole leitud sadat tellijat, lõpetab AK ilmumise.

"Julge pealehakkamine on pool võitu", ütleb vanasõna. Võidu teist poolt -- kaastööd ja tellijaid -- ootame nende ridade lugejailt, kelle reaktsioon otsustab asja. Ja hakkame juba homme põnevusega toimetuse kirjastuse vaatama.

Toronto teeb, kui teie tahate. Kui Sina tahad. Aga ka ainult siis!

Kuulaja ülestähendusi mü 75 raames peetud Walter Ranna loengute ajal.

Meil on eesti sõna *rahvuslus*. Kui katsume rääkida "inglase rahvuslusest", märkame suurt vahet. Eestlane seob selle sõnaga hoopis teise tagapõhja kui inglane. Kui tahame rääkida kõigile rahvastele ühiseist elementidest, soovitab Rand esialgu tarvitada sõna *natsionalism*.

"Natsionalism" ongi juba laialt levinud rahvusvaheline sõna. Senini pole siiski õnnestunud leida rahvusvaheliselt vastuvõetavat definitsiooni. Eri autorid annavad väga erinevaid. Paar näidet selgitavad paremini kui pikk jutt.

Tallinnas tehtud *Õigekeelsuse* (mõne sõna puhul õigem *Õigemeelsuse*) *Sõnaraamat*: "kodanlik ideoloogia ja poliitika, mis rahvuslike loosungite all kaitseb kodanluse klassihuve." Ühendriikide *American Heritage Dictionary*: "riigi ja rahva huvidele pühendumine, rahva sihtide rõhutamine, või võõras valduses olevate rahvaste püüd iseseisvusele."

Niisuguses olukorras pole imestada, et tarvitatakse üht ja sedasama sõna mitmes tähenduses. Tulemuseks on segadus. Enamasti kasutatakse seda sõna halvustava alatooniga: "poliitilise gruppideadvuse agressiivne vorm," "klikevaim möödunud sajandist" ja nõnda edasi.

Ainukehtiv definitsioon polegi võimalik, ütleb Rand. Sest natsionalism on keeruline nähtus, "suurest arvust teguritest määratletud diversiteediväli." Ranna "väli" on "selliste tegurite kogu ja omavahelised suhted, mis tegurite eneste mitmekesisusele vaatamata loovad mulje süsteemitaolisest nähtest", kusjuures "side ja suhe välja tegurite vahel võib olla lõtv või tugev, põhjendatud või täiesti juhusest olenev."

Asja lihtsurelikule arusaadavaks teha võib Ranna kolme "primaarse teguri" varal: rassiline ehk tõuline, kultuuriline ja poliitiline. Rand väidab, et nende abil saab tabavalt iseloomustada igasugust natsionalismi erivormi. Nii oleksid imperialism ja kolonialism tema koordinaatides *poliitilise* natsionalismi erivorme.

Need kolm põhikomponenti ei esine iseseisvalt, vaid alati koos. Nende kombinatsioonina oleks natsionalism "hoiakute ja tunnete, moraalsete ja eetiliste arusaamade summa, mis määrab rahva ühiskondliku koe, kultuuri suunad ning valitsuse sammud ja sihid."

Sellisena kirjeldatud natsionalismi vastandiks ei ole *internatsionalism*, vaid *kosmopolitism*. Viimasest annab ÕS jällegi huvitava definitsiooni: "reaktsiooniline kodanlik ideoloogia, mis jutlustab ükskõikset suhtumist isamaasse, traditsioonidesse ja rahvuslikusse kultuurisse." Kumb on halvem, natsionalism või selle vastand?

Kus rõhk asetatakse kodanike "tõupuhtusele" (teatavad Aafrika riigid), räägime *rassilisest natsionalismist*; seisab esiplaanil kultuur (näiteks nagu Eesti Vabariigis) -- *kultuurilisest natsionalismist*. Kõige sagedamini esineb praegu aga *poliitiline natsionalism* (Briti Impeerium, USA, N. Liit, Puna-Hiina jne).

Rand rõhutab, et natsionalism ei ole *ideoloogia*, vaid üks inimese tundeeluga seotud olukordi ja nähteid. Selle asemel et öelda: "Sellel maal on agressiivne mõtteviis," öeldakse halvasti: "Sel riigil on *natsionalistlik* mõtteviis." Ideoloogiad rakendavad (ja pahatihti kuritarvitavad) natsionalismi.

Mõned poliitiliste teaduste esindajad loodavad, et tehnoloogia arenemise viljana jõutakse maailma ühendamiseni, kusjuures natsionalism kaoks. Rand nimetab seda "usuks". Pigemini toimub praegu areng poliitilisest natsionalismist eemale, kultuurilise natsionalismi esiletõstmise suunas (Aafrika rahvad, Iisrael, araablased, baskid, kurdid, ukrainlased jne). Sel taustal on nii kodu- kui välis-eestlastele tähtis natsionalismi asjus selgeid ettekujutusi omada.

Poliitilist natsionalismi saavad välis-eestlased viljeleda ainult abstraktselt. Sellekski oleks vaja mitte üksi kunagiste, vaid ka praeguste olukordade tundmist Eestis. Noorem, välismaal üleskasvanud generatsioon ei tunne kumbagi.

Kultuurilise natsionalismi harrastamine seevastu on ka väljaspool Eestit võimalik. Seda tehaksegi iga Eesti probleemidega tegeleva (ka muukeelsel) üritusel. See on kõige reaalsem ja õigupoolest ka ainuke võimalik tegevus meie noorematele põlvkondadele, sest eestlastel pole tegelikult kunagi rassilist natsionalismi esinenud. Mõned üksikud on seda küll jutlustanud.

Ranna arvates on vaevalt võimalik mingi ühtlane *maailmakultuur*, millest unistavad mõned poliitiliste teaduste viljelejad. Käimasoleva tehnoloogia ülehindamise ja ülekasutamise tagajärjeks võiks pigem olla "juhudiversiteedina" *kultuuritus*. Kui me niisiis kultuurilist natsionalismi viljeleme, sammume *terves* suunas maailma kui terviku arenemise poole.

Kokkuvõtte Tõnu Parmingu loengust Eestlus väljaspool Eestit eelolevail aastakümneil. Ühiskonnateaduslik hinnang, ette kantud 21. nov. 1974 Toronto E. Majas ja tänavuses mü-s. Fotokoopia täielikust tekstist saadaval toimetuselt ühe dollari eest.

Parming leiab, et välis-eestlased on senini oma rammu rakendanud kolmel peamisel põllul: organisatsioonide loomine, omakultuuri viljelemine ja poliitiline välisvõitlus. Need tegevusalad on Eestist täiskasvanuina lahkunuile nagu enesestmõistetavuseks. Kuid aastakümnete jooksul toimunud muudatused ei lasse sellel tegevusel senisel kujul edasi kesta. Just meie päevil jõuab asjade areng kriitilisse faasi.

Esimese suurema muudatusena nimetab Parming "rahvastiku tegurit", eestlaste arvu.

Mitmesugustel põhjustel pole võimalik täpselt kindlaks teha, kui palju eestlasi asus II Maailmasõja lõppedes lääneriigis. Parmingu arvestuste põhjal võis neid olla 72000. Põgenikud saabusid mitmele maale, kus nende kohanemine, rühmitumine ja nende ühiskonna üldine pale sai kohalike tingimuste mõjutusel üsna erineva ilme. Kuid kõikjal said organisatsioonide ja seltskonnategevuse kandjaiks need, kes olid Eestist lahkudes üle 25.a. vanad. See põlvkond on aga meie päevil manalasse varisemas, kusjuures pagulaskonna vanuseline koostis toob enesega kaasa eriti raske põlvkondade vahetuse.

Generatsioonivahetus võtab kriisi kuju ainult erilistes tingimustes, sest tavaliselt on ühiskonnal liikmeid kõigist vanuseklassidest. Kuid II Maailmasõja laastamistö tulemusena on meie "keskmine põlvkond", s.t. need, kes on praegu 45 - 55-aastased, arvuliselt väga väike. Kodu-Eestis on muide lugu sama. Juba sel põhjusel üksi ei suudaks ta kõiki olemasolevaid eesti organisatsioone senisel kujul edasi kanda. Aastaks 1990 on aga need, kes olid Eestist lahkudes vanemad kui 25 a., paratamatult kas surma läbi lahkunud või töövõimetud. Kriitilised on seega järgmised 15 aastat.

Teiseks kriisi peapõhjuseks on Parmingule põlvkondade vaheline "suur kuristik mõttemaailmas".

Arvuliselt niigi nõrka keskmist ja nooremast (ka seda sündis ümberasumis-oludes tavalisest vähem) põlvkonda kahandab mainit "kuristik" Parmingu silmis sedavõrd drastiliselt, et eelseisev

kriis võib ähvardada välis-eestluse olemasolu: "meie rahvastikukriis, mis iseloomult paratamatu, viib ühiskonna kestvuse kriisini, mis iseenesest pole paratamatu".

Ilmselt pole vanemal põlvkonnal õnnestunud nooremaid veenda oma tegevust samadel alustel jätkama. Miks nii?

Et Eesti Vabariigis üleskasvanud inimesed näevad oma olemasolu peasihti kodumaa riikliku iseseisvuse saavutamises, on kerge mõista. Sama kerge peaks olema mõista, et muudes maades üleskasvanud eestlaste elus moodustab eestlus ainult väikese osa, kuna nende peamiseks kujundajaks on vastava maa kultuuriline ja poliitiline õhkkond. See käib ka keele kohta: eesti keele oskus ei võimalda nooremaile elavat osavõttu eestikeelseist üritusist, vaid pigemini takistab seda.

Eri keeles ja meeles üleskasvanute maailmad on kaks eri maailma. Oma maailma taustal hindavad nooremad ka vanemate senise, peamiselt poliitilise välisvõitluse tulemusi realistlikult nigelaiks ega taha sellele oma aega kulutada. Vanemad jälle ei taha või ei suuda ümber orienteeruda. Tulemuseks on suur üksteisest võõrdumine, mis ohustab välis-eestluse kontinuiteeti või koguni eksistentsi.

Parmingu arvates on kriisi võimalik ületada ning ta teeb konkreetseid ettepanekuid välis-eestluse mõtestamiseks ja rakendamiseks aluseil, mis veenaksid nooremaid põlvkondi.

Esiteks tuleks toonitada, et eestlusest on kasu meile enestele, kes asume suurtes tööstusmaades. Teiseks: asetades eestluse säilitamise laiemale, üldiste inimõiguste taotlemise alusele, võib eestlus väljaspool Eestit kaasa aidata eestluse elule Eestis ja üleilmse väikerahvaste probleemi lahendamisele.

Eestlus pakub hea lahenduse tööstusühiskondades kummitavaile võõrdumise ja isikliku identiteedi probleemidele. Eesti organisatsioonid välismail on küllalt väikesed, et pakkuda intiimsust, kuid samaaegselt küllalt hajutat vältimaks üksikisiku täielikku allutamist seltsile. Välis-eestlaste ruumiline ja erialaline hajutatatus teeks kokkusaamise rikastavaks ka üsna erinevate isikute kohtumise poolest, millega paljud kutselise elu keskkonnad ei saa just hiilata.

Eestluse kui niisuguse esimesele kohale asetamine tooks kaasa ka kultuuriküsimuste asetamise esikohale, mis vanemale põlvkonnale ei meeldi, sest see eeldab kodumaal tehtava kultuuritöö tundmist ja ka tunnustamist, kui seal head leiame.

Osalt ongi nooremad generatsioonid endale juba uusi organisatsioone loonud, nagu KLENK, Kultuuripäevad ja Metsaülikool kultuurilisel ning BATUN poliitilisel alal. Oleneb vanema generatsiooni hoiakust, kas nende loodud seltsid välja surevad (kusjuures uute loomine jääks kogu ulatuses nooremate õlule), või suudetakse kontinuiteeti säilitada. Parmingu arvates ei ole probleem lahendatav vanema põlvkonna poolt, kuigi just temal on küsimuses otsustav osa. See ei seisa nooremate noomimises või kogu väljaviskamises, vaid nende tegevuse mõistlikus kritiseerimises ja suunamises. Noortelt ei tohiks võtta ei ideelist ega ainelistki toetust vanemate poolt, seda enam, et nooremad ei esinda radikaalseid seisukohti, vaid mõõdukaid.

Välis-eestluse edasipüsimise olulist eeldust näeb Parming seega vanema põlvkonna abis noorematele, mis võib ära hoida paratamatu kriisi muutumist saatuslikuks.

„Esindusluule”

Vello Salo

Kultuurivahenduse alal leidub hulk asju, mida välis-eestlased saaksid palju paremini ära teha kui kodu-eestlased. See olukord asetab ka teatava vastutuse meie õlule. Siinkohal mõni sõna ühest konkreetsest tööst sel põllul, nimelt eesti luule tutvustamisest.

Meie eelistel ei ole vist vaja pikemalt peatuda. Välis-eestlast ei sunni keegi kasutama muud mõõdupuud kui puht-kunstilist, ka on talle kogu eesti luule ilma pikemata kättesaadaval -- et nimetada ainult kaht esimest mõtet, mis tulid lugedes Endel Mallene artiklit *Ka luuletõlge ei tule tuulest* (*Keel ja Kirjandus* 1974, lk. 370-372) meie luuleantoloogiast, mis ignoreerib välis-eestlaste tehtud tööd.

Kuidas nende meie heade võimaluste kasutamisega lood tegelikult on, näidaku minu hädaabi-töö korras koostatud itaaliakeelse eesti luule antoloogia lugu. Ehk on kurtmisest abi?

Mu itaalia sõpradel tuli mulle kõigepealt umbes kakskümmend aastat peale käia, enne kui leidsin aega mõne tõlke tegemiseks eesti luuletustest. Selle peale vaatamata, et unistasin juba 1945.a. alates antoloogia tegemisest! Ja kui lõpuks Bolognast minu abi paluti (see oli 1971.a. kevadel) loengukonspekti-kujulise antoloogia koostamiseks, ei olnud mul ikkagi veel selget

ettekujutust, missugused luuletused peaksid sinna kuuluma. Aga Itaalias teist tegijat kuskilt silma ei hakanud.

Võtsin kätte seni ilmunud antoloogiad, koostasin nende varal väikese loetelu, paljundasin ja läkitasin luuletajaile-kriitikuile, kelle aadressid mul olid. Vastused sain, kuid mulle jäi kuri kahtlus, et väga palju nende üle järele ei olnud mõeldud. (Mis ei ole muidugi süüdistus: kellel meist on *aega* teise mehe tööd teha, parimagi tahtmise juures?)

Heakene küll, tegin tole loengukonspekti-antoloogia valmis ja saatsin peale Bologna veel mitmele poole vaatamiseks. Panin autorite valiku "Tulimulda". Aga -- kriitikat ei tulnud... Nojah, teatud mõttes on seda tulnud tagantjärele: kui *trükitud* antoloogia oli ilmunud (1973), süüdistas paater Michele Ricciardelli SJ ("Books Abroad'i" veergudel, sügis 1974) mind tole minu tehtud konspekti kopeerimises... Mis temalegi etteheiteks ei taha olla, sest Bologna soovil figureeris tiitellehel tõesti üks teine nimi.

Trükit antoloogiaga läks aga lugu nii, et kui lõpuks õige kirjastaja leidsin, soovis see kibekiiresti ligikaudu sada lehekülge rohkem käsikirja kui mu tagasihoidlik kava ette nägi: 25 autorit (igalt 2-3 luuletust), kokku 64 trükilehekülge. Nii rutu polnud abi kuskilt saada ja antoloogia esimese trüki puudused lähevad seega täies ulatuses minu arvele.

1974.a. sügisel helistati kirjastusest, et esimene trükk hakkab läbi saama, müügihooaeg algab ka -- kas saaks kiiresti teise trüki teha?

See oli jällegi halb üllatus, sest minuni ei olnud jõudnud sama hästi kui mitte mingisugust konstruktiivset kriitikat -- ja kirjastajal oli jälle kiire. Ja jälle sai antoloogia niisugune nagu ta sai -- nagu ta neis oludes võis saada. Muidugi jälle teija süü, kelle muu?

Üks teine halb asi oli see, et mind hakati nagu mingiks asjatundjaks pidama: mulle kirjutati Hispaaniast, Prantsusmaalt ja isegi Ühendriikidest, küsiti nõu antoloogia koostamise asjus sealsetes keeltes ja soovitati Ungarisegi nõu anda, kus niisuguse tegemist kavatseti (ja kus ongi vahepeal otse fantastilise mahuga antoloogia ilmunud).

Mis oleks selle loo moraal? Palve meie kirjanduskriitikuile: sõeluge läbi eesti luule salved ja andke meile "eesti esindusluule" nimestik! Kuna asju realistlikult võttes tuleb sihtida umbes 200 lk. suuruse raamatu poole (meie ainsal ingliskeelsel

on 161, itaaliakeelsel 210), võiks küsimuse ehk konkreetselt asetada nii: kes on meie luulemaailma kolmkümmend kõige olulisemat kuju?

Natuke keerulisem on küsimus, mis luuletused teatud autorilt "sisse võtta". Mitte kõik luuletused pole ühtviisi tõlgitavad, mõni mõte, mis meile värske, on ehk mujal juba ammu tuttav. Välistemaalasest lugejal tuleb tahes-tahtmata tema kätte jõudva *tõlke* kvaliteeti nautida (siit tulenevail kaalutlusil jäi näiteks itaaliakeelsest antoloogiast välja Suitsu "Värisevate haabade all"). Nii et oleks vaja nimestikku, mis sisaldaks rohkemgi kui ainult hädavajalikku.

Oleks hea, kui saaksime niisuguse nimestiku pea -- enne, kui kuskil jälle heast nõust puudus tuleb ja improviseerimine ainaks abiks jääb. On juba juhtunud...

Rootsi ja Kanada

Jaak Roos Tähelepanekuid Rootsi ja Kanada eesti ühiskondadest.

1. Kohtasin Rootsis rohkem eestlasi, kes olid Eesti asjast huvitatud.
2. Kohtasin Rootsis üldiselt vähem eestlasi kui juhtus samal ajavahemikul Kanadas. (Võibolla minu süü -- või on Rootsi eestlased vähem liikuvad?)
3. Eestlased Rootsis on külalislahkemad kui rootslased, kes palju külla ei kutsu -- võibolla kuna nende elu on üldiselt vaesem kui Kanadas.
4. Rootslased ja Rootsi eestlased on teadlikud rangete autosõidu ja alkoholi tarvitamise määrustest. Sellepärast on "elavamad" peod (nagu Kanadas tavaks) seal võimatud.
5. Materjaalne tase seal on üldiselt madalam kui siin, kuid see ei tundu sealseid inimesi tülitavat.
6. Eestlased seal, keda kohtasin, olid vaiksed, tagasihoidlikud, mitte-agressiivsed -- vastandina paljudele siinsetele. Peegeldab üldist Rootsi miljööd.
7. Sealne sotsialistlik ühiskonnakord ja selle probleemid on üldiseks ja igapäevaseks jutuaineks ringkondades, millistes viibisin. Poliitikat ei toonitata Kanadas nii palju, puudub ka üldine rahulolematuse tunne, mis tundus Rootsis igal pool olevat.

8. Eesti lähedus on Rootsile *reaalne*, füüsiline. Kanadas on Eesti abstraktsioon.
9. Kanada eestlased tunduvad Rootsi vaatevinkliga eestlastele olevat liiga hooplevad oma materjaalse edasijõudmisega. Seal küsitakse, kas Kanadas on ka vaimset edasijõudmist. Ise usun, et on, umbes sama palju, kuid on rohkem "madalkultuuri" peale selle.
10. Sisemised konfliktid eestlaste vahel poliitilisel pinnal pole Rootsis viidud nii nugade peale kui siin, vähemalt mitte avalikkuse ees.
11. Rootsis elades on üldiselt tunne, et isiklik majanduslik lagi on alati väga lähedal; rohkem töötada on sellepärast asjatu. Elatakse passiivselt, resigneerunult.
12. Vanemad eestlased kurdavad tihti, et ei tulnud Kanadasse, kuid tuntakse, et nüüd on liiga hilja -- nüüd on pensioni aeg käes ja ületulekuga kaotaks selle.
13. Rootsi koolisüsteemi üle on palju nurinat -- akuutne küsimus lastevanematele.
14. On palju kaudset sotsialistlikku mõjutustööd koolides, mille vastu on vanematel raske efektiivselt võidelda.
15. Silmale on Rootsis palju ilusat, eriti tarbekunsti alal; tunne on kodusem, võrreldes inglise mõjusfääriga.
16. Kokkuvõttes: läksin Rootsi eurooplasena, tulin tagasi kanadalasena.

Üheksas mü kriitiliselt

Telefoni-intervjuu 21. detsembril 1975.

*Küsimus: Mida leidsid Sina või Su tuttavad negatiivset tänavuses Metsa-
ülikoolis? Mida võiks tulevikus paremini teha?*

Reet Hendrikson Nii hilja hakkad seda küsima! Inimene unustab halvad elamused ära, ainult head jäävad püsima. Seda olevat Freud ka öelnud! Minu meelest oli väga hea, et tuli tänavu vähem inimesi -- nagu esimeses mü-s, kus sai igapähega tõesti jutule. Vahepeal, kui tuli väga palju, jäid pooled nagu kahe silma vahele.

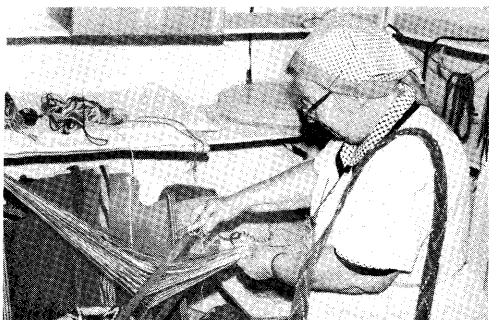
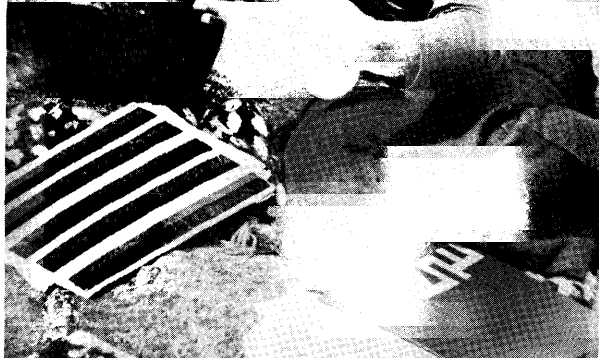
Kalle Medri Kaval võiks üks üldpealkiri olla, mis annaks loengutele suurema ühtluse. Üldmulje viimasest mü-st oli siiski üsna tore.

Fotod:
Ülo Soovere
Kalle Naelapea
Urmas Wompa

Marje Eerme

Minule isiklikult -- ma pole poliitikast huvitatud -- meeldib rahvalaul, -tants, -käsitöö ja muud "kergemad" asjad. Muidugi, nende harrastamine oleks võimalik ka mujal kui mü-s. Olen viis-kuus korda olnud, mitte nii väga loengute kui just nende huviringide pärast. Aga ma olen teistelt kuulnud, kes enam ei tule, et neid ei huvita poliitilised küsimused. Tänavu olid väga huvitavad mõttevahetused lastekasvatuse probleemide üle, seda olen samuti teistelt kuulnud.

*Kalle
Naelapea*

Ütleme nii, et mü-s oli palju sõnu, vähem ideesid ja veelgi vähem rakendatavat. Järgmises võiks käsitleda eesti asja edasi-ajamise praktilisi aspekte, KUIDAS ja mida just liigutada, nii et asjad tõesti edasi läheksid.

*Olev
Maimets*

Mis mulle ei meeldinud? Oo... Ei oska öelda kohe nii prauhh... Millegipärast ma jäin täitsa rahule selle asjaga sel aastal (olin teist korda). Loengud ja huviringid olid hästi organiseeritud, aga peale selle võiks olla rohkem niisuguseid... koosviibimisi, ma mõtlen *peale* era-algatusliku "kella-viie-tee" (millel oli ka oma koht, olgugi et õllea). Näiteks rahvatantsu või niisugust ei näinud rohkem kui viimasel õhtul.

*Inga
Eichenbaum*

Las ma mõtlen: hakkame hommikust peale! Keele- ja kõnegruppi-des oleksin isiklikult soovinud rohkem harjutusi. Loengud võiksid enam-vähem nii jääda. Pealelõunased huviringid: käsitöö on alati sama kavaga, midagi uut seal ei õpi; väga kahju, et rahvatants jäi ära. Siis veel: paari loengu mõtteid arutati edasi õhtul, aga samaaegselt muude huvitavate asjadega, millest ei saanud enam osa võtta. Huvitavam asi nagu tappis teise huvitava asja ära.

Urmas Wompa

Iga aasta tulevad eri inimesed kokku, palju on sellest, mis nad just tahavad. Olen kuulnud, et varem, kui oli palju spordihuvilisi, oli ka rohkem ujumist, võrkpalli jne. Ise olin ma teist korda ja paistis, et polnud nii palju gruppidesse jagunemist kui enne. See tuleb vist sellest, et noored on nagu eba-kindlad, nagu kardavad võõrastega isiklikku kontakti võtta, ja püüavad sellepärast varem tuttavate ümber koguneda. Pole ju pa-ha, sest grupid said omavahel hästi läbi, ainult et pikema isikliku mõttevahetuse jaoks jääb nii vähem võimalust. Loengute osas tundusid mõned natuke päevakajalistena: mü-s tahaksin saada seda asjalikku informatsiooni, mida tv-st või ajakirjandusest ei saa.

Ilo Maimets

Olin juba neljandat korda, aga mulle on alati meeldinud. Tahaksin seal näha teatud lektoreid, kes vanasti olid ja nüüd enam ei käi.

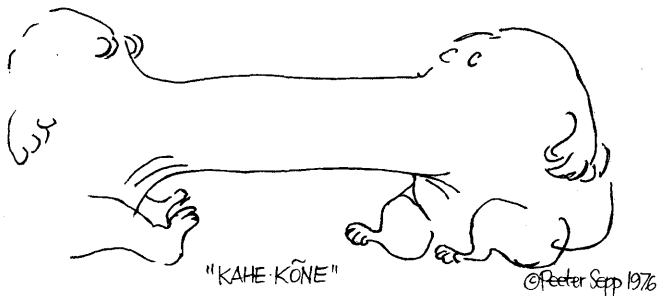
Alar Põldma Üks asi oli nooremate raskus rääkida vanemate lektoritega: loengu olukorras on väga piinlik teha suud lahti, kui sa ei ole teadlane. Suurem osa loenguid oli noorematele "üle pea" ja sellepärast võiks loenguid olla kahel tasemel, nii et nooremad osavõtjad saaksid sõna võtta ja keelt harjutada.

Krista Soots Olin vist seitsmendat korda juba. Ma olen võibolla liiga leplik inimene, aga mul pole põhilist kriitikat. Mõned teised on arvanud, et aetavat "liig tähtsat juttu", aga mitte paljud. Paarilt olen ka kuulnud, et nad ei tulnud enam, kuna arvasid, et eestlus ei ole ikka nende jaoks.

Oscar Müllerbeck No mida öelda negatiivset? Täitsa õiglane see ei ole, aga... Oleks võinud olla koordineerimisele ainestiku suhtes. Vahel tundus, et loenguteemad olid huvitavad küll, kuid polnud kokkukõitvat lõnga. Teine asi oli, et tihtipeale oli huvitav diskussioon käsil, aga siis oli vaja sööma minna. Päevakord peaks seda silmas pidama. -- Mina olin esimest korda, aga mõnele "vanale olijale" tundus, et osa loenguid oli "vana vein, aga uues pudelis", s.t. et teemad hakkasid korduma.

Talvi Norheim Ma ei saa hästi võrrelda, sest käisin esimest korda. Kuulsin teistelt, et hommikused huvigrupid võiksid mitmel tasemel olla, näiteks grammatika-, sõnavara- ja vestlushuvilistele. Loengud võiksid minu arust veidi lühemad olla, neid võiks olla ka veidi vähem ja selle eest rohkem võimalust huviringidest osa võtta. Mina oleksin hea meelega veel mõnest osa võtnud, aga nendeks jäi nii vähe aega ja mõned olid ka samal ajal.

Katrin Kannel Mis mulle ei meeldinud, oli see, et liiga vähe pandi rõhku eesti keelele (vähe kursusi) ja et rahvatants jäi ära. Lõpuõhtu oli väga tore, aga veel toredam oleks olnud, kui need, kellel olid niikuinii rahvariided kaasas, oleksid ka rahvatantse esitanud. Loengute osas võiks asi põhimõtteliselt samal joonel edasi minna. Mulle kui hiljuti Eestist tulnule jäi aga arusaamatuks hulk ingliskeelseid sõnu, mida mõned lektorid hädapärast eesti kuube surusid, näiteks "nüüd ma kvoteerin siin" või "tema ei ole mitte absoluutselt rigiidne".

Elmar Järvesoo Nõukogude Eesti ametlikus statistikas informeeritakse lugejat, et Eesti tööstuse kogutoodang oli 1972. aastaks tõusnud 31,9-kordseks, võrreldes 1940. aastaga (vrd. *Eesti NSV rahvamajandus. Statistiline aastaraamat 1972*, Tallinn 1974, lk. 46, 71 ja 72). Enamiku juhtivate majandusharude toodang, kus seda näidatakse ka füüsilistes tooteühikuis, säärast kasvumäära aga ei kinnita. Ka ei anna selgitust napsõnalised "metodoloogilised seletused" aastaraamatu lõpus. Tööstuse kogutoodangu näitarvu (indeksi) arvutamise metodoloogia asjus aastaraamat vaikib, kuigi tegemist on Eesti rahvamajanduse kõige olulisema arengu näitajaga.

Ka Moskvas publitseeritud N.Liidu statistika-aastaraamatud kordavad samu andmeid Eesti kohta. Kuid vähemalt üks neist tõi uudistajale ometi selgituse, nimelt indeksi alusaasta (1940) tööstustoodangu arvestamise kohta, olgugi et ainult ühe kõrvalise tabeli joonealuse märkusena. Nimelt on alusaasta toodanguks Eestis, Lätis ja Leedus arvestatud üksnes toodang "alates nõukogude võimu taaskehtestamisest", s.o. Eesti kohta alates 6. augustist 1940 kuni aasta lõpuni (vrd. *Narodnoe hozjajstvo S.S.S.R. v 1965*, Moskva 1966, lk. 170, kuid mitte enam 1973.a. väljaanne). See periood moodustab aga ainult umbes 40% aastast. Sellega, et indeksi alusaasta toodang on kunstlikult tehtud ümmarguselt 2,5 korda tegelikust väiksemaks, on saavutatud, et järgnevate aastate näitarvud on kõik 2,5 korda suuremad. Nii oleks siis Eesti tööstustoodangu tõeline kasv ajavahemikul 1940-1972 ümmarguselt 13-kordne. Sedagi võib märkimisväärseks saavutuseks nimetada.

Väljavõtteid Taavo Virkhausi ettekandest Kadunud põlvkonna liikme muljeid, KLENK 1975.

"Kadunud põlvkonna all mõtlen ma peamiselt inimesi, kes juba enne Ameerika mandrile tulemist eesti koolis on käinud ja kes olid esimesed ülikooli lõpetajad eestlaste seas Ameerikas või Kanadas, kes tihti abiellusid kohalike noortega ja kes enam-vähem eesti seltskonnaelust välja jäid -- nii et eestlusele kaduma läinud põlvkonda."

"Alguses käisime eesti pidudel küll, kuid peamiselt ainult joomas. Miks just joomas? Ja miks me jõime end pahatihti laua alla eesti seltskonnas, aga mitte ameerika seltskonnas? Peokõned ja jutud Eesti kohta olid meile ammu pähe kulunud ja nende pärast ei tasunud kaineks jääda... Joomine oli meie seltskonnas aksepteeritud kui mehine tegevus -- ja see oli samal ajal üks positiivne liigutus, mingi konkreetne asi, mida sa "eesti mehena" saad teha, kui sa kogu aeg kuulad, kuidas meile kurja ja ülekohut on tehtud. Püssi võtta ei saa -- siis teeme järgmise liigutuse, mis meid meestena väarikaks teeb: me joome! Me jõime Lakewoodi libedaks, Kiusuküla kõrbeks, Seedrioru siledaks ja KLENKi kuivaks. Ja sinna oleks jäänud kõik meie kontakt eesti ühiskonnaga, kui äkki KLENKi kuivaksjoomise ajal poleks süttinud mingisugune säde, mis joomise vahele teise mõtte algatas. Järsku panime tähele, et KLENKis räägitakse veidi teistsugust juttu, mis ei kõlanud just aktuse- ja peokõnede moodi. Ei nuteta alati taga meie kadunud Vabariiki, ei räägita sellest suurest ülekohtust, mis meile tehti, ja ei sõimata alati suurriike, kui pimedad ja rumalad nad on. Räägitakse hoopis eesti keelest ja kultuurist kui elavast, edasiarenevast asjast! Panime viinaklaasi kõrvale ja kuulasime..."

Kalle Naelapea demokraatlik diktatuur
1974

viska nurka see mõte
see ei ole ju lubatud
enamus mõtleb ju teisiti

kuidas julged sa
vastata nii uljalt
ei!
sa ei tohi

mis jõudu on tilgal
mere vastu võideldes
ühine meie voogudega
aga ära ole vähemus
eriti mitte salaja
siis me ei saa
sinu vastu võidelda

tapame negatiivse
aga unustame positiivse
hälli

kuid tihti me ei teagi
kumb on negatiivne ja
kumb positiivne
siis heidame liisku
sest erapooletu
ei tohi olla

sa pomised
et meil ei ole õigus
muidugi meil on
me oleme ju enamus

kas sa aru ei saa
et sa oled ohtlik
mürk

me peame su
likvideerima
igal hinnal
igal hinnal
igal hinnal

mü '75

Üheksas mü peeti Kotkajärvel 16.-24. augustini. Osavõtjaid sedakorda 80, juhatus meelest liig palju intensiivsema tegevuse jaoks. Kava osas ei ole märkida olulisi uuendusi.

Loengud: Mahasalatud Laaban. Pagulasluule areng peale sõda (Ilmar Mikiver), Kas aitame kaasa, endi teadmata-tahtmata, eesti rahva praeguse olukorra jäädvustamiseks? (Ilmar Laaban), Naiste seisund Eestis ja Ameerikas (Mare Taagepera), Rahvuslus (Walter Rand), Inimeseks ja eestlaseks lastekasvatamisega. Isiklikke kogemusi lastekasvatusest loomulikus eesti miljöös (Rein Taagepera), Enesekaitse motoriseeritud inimesele. Näpunäiteid isiklikuks tervishoiuks (Jaan Roos), Eesti majanduse areng ja praegune olukord (Elmar Järvesoo), Võim ja vaim Eestis 1935-1945. Isiklikke mälestusi poliitilisest elust kodumaal (Karl Aun), Tuglase ja Ristikivi loomingust (Vello Sermat), Rottide ja riikide kasv ja surm (R. Taagepera), Mõeldavaid muudeleid homsepäeva pagulaskirjandusele (Laaban), Eestlus väljaspool Eestit. Tulevikusuundi ja -võimalusi (Tõnu Parming), Lauulu võimust ja vennaarmust (Mikiver), Mõtteid oma loomingust (Osvald Timmas), Ühiskondlikud muudatused ja olud praeguses Eestis (Järvesoo), Maailm ja maapagu Helga Nõu proosas (Laaban).

Laudkonnavestlused: Võimalustest poliitiliseks ja ühiskondlikuks tegevuseks (juh. Ilmar Ainso), *Vaba Eesti* kultuurpoliitilisest liikumisest (Laaban, Mikiver, Sermat, Heino Susi), Arutlusi eesti pagulasorganisatsioonidest 1945-1975 (Aun, Järvesoo, Susi, Ainso, Jaan Timusk).

Huviringid: eesti keel (8 gruppi), rahvatants, rahvalaul, rahva-käsitöö (2 gruppi), kunstiline isetegevus, muusika, saun, loodus, teater.

Muud üritused: meditatsioon Metsakirikus (Vello Salo), lõke ja lõkkeloeng: Satiir teoreetilisest mõttemõlgutusist (Heino Jõe), kirjandusõhtu (Valli ja Arvo Naelapea; Laabani ja Mikiveri uue- mat loomingut autorite esituses), dokumentaarfilme Eestist 1922, 1937, 1942, 1945, 1969 (Elmo Luuk, isiklikust kogust ja muid), Valguspilte Eestist 1975: laulupidu ja rahvatantsu-pidu (Jaan Rakfeldt), mü '73 filmi-huviringi film "Müsinädal" (Vello Hubel), lõkkeõhtu ja mü '75 pidu omaloominguliste ettekannetega (Ilmar Mikiveri ja Oscar Müllerbecki lavapalad).

KLENK '75

Kesk-Lääne Eesti Noorte Koondise 19. "päevad" toimusid 27.-30. nov. Buffalos, tegelikuks korraldajaks oli Malle-Mai Schuster. Juhtkonna arvates oli tegemist loengute ja osavõtjate poolst "normaalse" kokkutulekuga (loengutel 40-60 kuulajat, kahel piduõhtul vastavalt 170 ja 225 osavõtjat).

Loengud: Kalevipoeg kunstis (Endel Ruberg), Kristluse osa eestluse kujunemisel eile, täna, homme (Vello Salo), Eesti rahvariided (Linda Tark), Maailma rahulepingute saatusest (Uno Teemant), Üksildustunne (Vello Sermat), Kadunud põlvkonna liikme muljeid (Taavo Virkhaus), Muinas-eesti ehteid maailma üldpildi valguses (Jyri Kork), Valguspilte a. 1944-45 (Eric Soovere). Päevade ajal oli samas ruumis Endel Rubergi kunsti- ja Eha Tamme mäe ning Linda Targa käsitöö-näitus. Esimesel õhtul esitati Margus Jukkumi poolt koostatud proosa- ja luulepõimik (Oks, Alliksaar, Krants, Kaplinski), teisel rahvatantse ja Toronto "Külapoiste" muusikat, lõpupeol esinesid muusikaliste ettekannetega sopran Õie Laikve ja violamängija Jaak Liivoja, keda klaveril saatis Peeter-Paul Lüdig.

Päevade raames toimus ka KLENKi koosolek ja ÜEP '76 noorteprogrammi arutamine Andres Kurriku juhendamisel.

White Joe

KUI ELUSAID KÄRSSNINASID transporditakse raud- või maanteel, siis on igaüks neist suletud eraldi kasti. See pole tingitud inimlikust julmusest — takistada sigade sotsiaal- ja armuelu või kommunikatsioone. Eraldamist teostatakse sigade, sõiduki ja selle juhi julgeolekuks.

Veoki pidurdamisel lendaksid kõik lahtised siga-reisijad mürinal vastu juhikabiini. Uuesti liikuma hakkamisel rulluksid nad vastu tagumist seina või luuki. Kui sellise loksuva lastiga veok võtab kurvi, siis lendavad sead külgsena vastu ja püüavad veokit kraavi suruda.

Ütleme, et lahtiste sigadega veok jõuab juhi vaprase tõttu siiski lõppsihti. Pooled sigadest on aga surnuks muljutud, vigastatud või muidu kahjustatud. Halvemal juhul on kogu koorem muutunud hakklihaks.

Et inim-reisijaid lennukis ei tabaks sama kurbmäng, selleks kuuleme aeg-ajalt valjuhääldajast sõbralikku, aga resoluutset korraldust: "Seatbelts!"

*

PALJUDES DEMOKRAATLIKES RIIKIDES valitseb praegu poliitiline ebastabiilsus. Valitsusparteid vahelduvad ühest äärmusest teise (Inglismaa, Austraalia) või pole korduvatel valimistel võimalik saavutada majoriteediga parlamenti (Taani).

Peapõhjuseks on, et valijaskond ei oma kindlat poliitilist maailmavaadet, vaid loksud lahtiste sigadena valimislubaduste ja majanduslike põhjuste mõjutusel ühest äärmusest teise. Viga pole siiski mitte valimisõiguslikus elanikkonnas, kelle demokraatlike vabaduste hulka kuulub õigus olla maailmavaate asjus teadlik või poliitiliselt kirjaoskamatu.

Viga on parteides, kelle juhtkonnal puudub visioon oma maa tuleviku küsimustes, kaugeleulatuv tegevusprogramm ja süstemaatiline ning pidev selgitustöö. Parteiprogrammiks on olupoliitika, jooksvate küsimuste lahendamine, ja sead meelitatakse kastidesse ainult valimiskampaania ajal, et saada selleks koraks nende häält.

Sellest tuleneb demokraatia fiasko, mis pole tegelikult demokraatliku valitsusvormi viga, vaid selle teostajate saamatus. Seda on ära kasutanud ja kasutavad ka tulevikus igasugused autoritaarsed liikumised.

*

AASTAL 1913 JUHTUS MISSISSIPPIL kohutav laevaõnnetus. Ratas-laev "Valge Roos" sõitis lõbureisijatega mööda Helena linnast, kus tsirkus jõe kaldal parajasti etendust andis. Kõik reisijad tormasid *vasakpoolse* reelingu äärde etendust jälgima. Kapten mõirgas ruuporisse ja manitses reisijaid jääma kohtadele. Keegi ei kuulnud. Laev kaldus ohtlikult küljele ja läks lõpuks ümber. Sadakond lõbureisijat uppus.

Et niisugust jubedust ei korduks, selleks kamandavad eesti pagulaslaevade kaptenid kõik reisijad tsirkuse nautimiseks *parempoolse* reelingu äärde. Mõistlikumad ja nooremad inimesed hüppavad vette ja püüavad kaldale ujuda.

KOLME NÄILISELT ERINEVA loo mõistusepäraseks ühendamiseks on vajalik teatud lisa-informatsioon: Mississippis äärses tsirkuses esinesid dresseeritud sead, keda tsirkuse vankrites transportiti eraldi kastides. Eesti Pagulastsirkuses toimub autoritaarsete koerte märkilaskmine võistlus demokraatliku hüdrandi pihta.

Nuusutamine keelatud!

(Toimetuse kursiviid!)

R. Mikenberg, *Ees on välisreis* (Tallinn 1975, lk. 56 - 71):

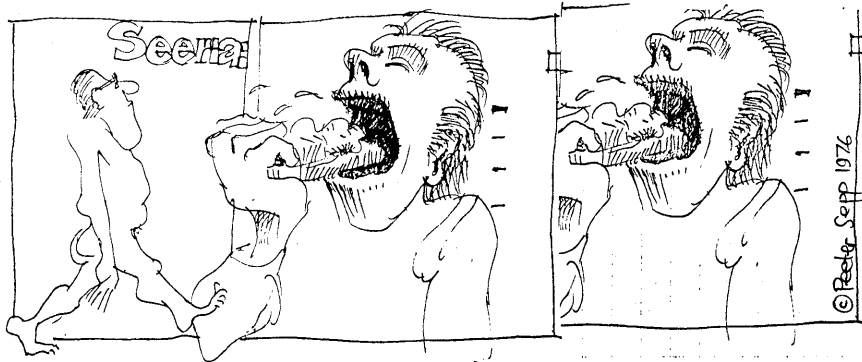
Raskusi võivad tekitada mõned üksikud detailid, millega koduses elus ei ole praktiliselt kokku puutunud. Tundmatuid toite on soovitatav väheses koguses proovida või teistelt küsida maitse üle, aga mitte mingil juhul enne nuusutada.

Nii nagu igas riigis,^{*} määratakse ka Nõukogude Liidus sisesõiduviisiga kindlaks liikumise marsruut (turistidel jt.)...

Kõige sagedamini tuleb välismaal olles puutuda kokku finantsprobleemidega.^{*}

Vastavalt konsulaarkokkulepetele võib Nõukogude konsul esindada Nõukogude kodanikku kohtus *ilma erivolituseta.*

Igasugune turism, sealhulgas välisturism, ei ole mõeldud enese näitamiseks, vaid hoopis teiste maade kultuuri ja eluga tutvumiseks, ühesõnaga oma silmaringi avardamiseks. Praktiline elu näitab, et kui puudub väline kultuur, ei ole ka sisemist.^{*}

PE $\frac{A}{1166}$ 76,1